

ності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх окремих форм за сучасних умов. Особлива увага приділена вивченню питань неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Ключові слова: сільськогосподарський кооператив, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, неприбутковий статус, аграрна біржа, агроторговий дім.

Аннотація

Масин В. Н. Особенности правового статуса агроторговых домов, созданных в форме сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов. — Статья.

Статья посвящена исследованию отдельных вопросов становления сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов в условиях рыночной экономики Украины. Анализируются проблемы законодательного обеспечения развития обслуживающей кооперации в сельском хозяйстве, определяются понятия «сельскохозяйственный обслуживающий кооператив», «агроторговый дом в форме сельскохозяйственного обслуживающего кооператива» и др. Исследуются вопросы правосубъектности сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов и отдельных их форм в современных условиях. Особое внимание уделяется изучению вопросов неприбыльности обслуживающих кооперативов.

Ключевые слова: сельскохозяйственный кооператив, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, неприбыльный статус, аграрная биржа, агроторговый дом, кредитный кооператив.

Summary

Masin V. M. Special Features of Agricultural Servicing Co-operative Societies' Legal Status. — Article.

The thesis is dedicated to the research of isolated questions of forming and establishing agricultural servicing co-operative societies in Ukraine under the conditions of market economy. The problems of legal ensuring for agricultural servicing co-operation are analysed, the notions of «agricultural servicing co-operative society», «agrarian kaufhaus qua an agricultural servicing co-operative society» ect. are defined. The questions about the legal subject right of the agricultural servicing co-operative societies and their particular kinds which have been functioning under the current conditions are investigated. Special attention is paid to the study of agricultural servicing co-operative societies unprofitability as well as to the current in the development of the agricultural servicing co-operative societies.

Keywords: agricultural co-operative society, agricultural servicing co-operative society, unprofitable status, agrarian stock exchange, agrarian kaufhaus.

УДК 347.518

К. В. Кужильна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ УЧАСНИКАМИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Актуальність теми відшкодування шкоди, заподіяної учасниками дорожнього руху, пояснюється низкою причин. По-перше, це пов'язано з суттєвим збільшенням кількості випадків відшкодування завданої шкоди, що, у свою чергу, обумовлено збільшенням кількості автомобілів та пошвидшенням ритму життя у цілому. По-друге, питання відшкодування завданої сумісними діями шкоди — це завжди те спірне питання, яке є визначальним моментом при вирішенні конфліктної ситуації. По-третє, саме відшкодування завданої шкоди є обставиною, яка відновлює порушені майнові права постраждалого.

© К. В. Кужильна, 2011

Метою роботи є дослідження особливостей правового регулювання та правозастосування при відшкодуванні шкоди, завданої учасниками дорожнього руху. Виходячи з поставленої мети автор ставить перед собою такі завдання:

- встановити правову основу для відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху;
- окреслити коло можливих випадків відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху;
- визначити проблемні питання, пов'язані з практикою відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху;
- визначення шляхів розв'язання проблемних моментів.

Необхідно відзначити, що питання, пов'язані з правовими аспектами відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху, вже давно стали об'єктом досліджень учених як у галузі цивільного, так і цивільно-процесуального права.

Загальнотеоретичну основу цієї статті складають дослідження М. М. Агаркова, Б. С. Антимонова, С. Н. Братуся, Б. І. Гомберга, О. С. Йоффе, Н. І. Коняєва, В. И. Кофмана, О. А. Красавчікова, Н. С. Малєйна, Т. Б. Мальцмана, Н. Ю. Сергєєва, А. А. Собчак, Н. А. Топорова, Є. А. Флейшица, Г. Ф. Шершеневича, Х. І. Шварца, Б. Г. Шліфера, Т. М. Яблочкова та інших. Серед вітчизняних дослідників даної тематики слід зазначити праці С. М. Левченка, Л. Е. Гузь, С. Г. Яшнова, А. О. Собакар, Є. В. Павлова, Д. В. Ємельянова. Незважаючи на достатньо великий обсяг наукової літератури, специфічні питання, пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої учасниками дорожнього руху, які порушуються у даній статті, не мали належного дослідження.

Згідно з п. 6 ст. 3 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) [1], одними з загальних засад цивільного законодавства є «справедливість, добросовісність та розумність». Вказане положення закону покладає дуже велику відповідальність на судові органи, які у процесі судочинства повинні, будучи арбітром у межах існування протилежних інтересів сторін спору, вирішити справу у відповідності з визначеними вище засадами цивільного законодавства.

Однак треба відмітити, що суди не завжди при вирішенні справи по суті опікуються необхідністю вирішити спір у відповідності з принципами справедливості, добросовісності й розумності, віддаючи перевагу відповідності рішення нормам закону. Не заперечуючи велике значення останнього, треба відзначити, що закон, як писаний нормативно-правовий акт, не завжди містить у собі всі особливості правових стосунків, що можуть виникнути між учасниками цивільних відносин. Таке положення робить можливим виникнення правової ситуації, коли при винесенні цілком законного рішення суд, втім, може певною мірою позбавити таке рішення справедливості, добросовісності й розумності, що може спричинити порушення захищених законом прав та інтересів зацікавлених осіб. На цю обставину вказують численні звернення позивачів і відповідачів з відповідної категорії справ до апеляційних і, згодом, касаційних інстанцій з метою вирішити спір не тільки у відповідності з законом, але й справедливо.

Серед значного переліку можливих випадків порушення принципу справедливості при розгляді судами цивільних справ про відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху, можна виділити декілька найбільш розповсюджених випадків. Такими, зокрема, є: визначення ступеня вини і, відповідно, розміру заподіяної шкоди осіб, які спільно спричинили шкоду; залишення поза увагою ступеня вини у діяннях постраждалого, що спричинило виникнення або збільшення розміру завданої шкоди; встановлення міри вини володільця джерела підвищеної небезпеки у разі вибуття такого джерела з його законного володіння; вирішення питання про передачу майна, яке було пошкоджене та не може використовуватись за призначенням, у разі відшкодування винною особою завданої шкоди; відсутність врахування збільшення цін та тарифів на товари та послуги у разі одержання коштів на відшкодування завданої шкоди пізніше винесення відповідного рішення, якщо ці ціни та тарифи змінилися.

Спробуємо дослідити поставлені питання поступово. Відповідно до ст. ст. 440, 450 ЦК шкода, заподіяна особі і майну громадянина або заподіяна майну юридичної особи, підлягає відшкодуванню у повному обсязі особою, яка її заподіяла, за умови, що дії останньої були неправомірними, між ними і шкодою є безпосередній причинний зв'язок та є вина зазначеної особи, а коли це було наслідком дії джерела підвищеної небезпеки — незалежно від наявності вини. Так, ст. 1166 ЦК вказує, що шкода відшкодовується у повному обсязі особою, яка її завдала. Але у випадку заподіяння шкоди більш ніж однією особою виникає важливе питання визначення розміру відшкодування заподіяної шкоди кожною з них. З цього приводу п. 3 ч. 1 ст. 1188 ЦК встановлює, що за наявності вини усіх осіб, діяльністю яких було завдано шкоду, розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення.

У такому випадку необхідно визначитись з тими обставинами, що будуть мати значення при визначенні розміру відшкодування шкоди кожною з осіб, які заподіяли шкоду спільно. Закон не встановлює такий перелік і ніяким іншим чином не вказує на такі обставини. Вважається, що у відповідності до вищезгаданих засад цивільного законодавства, передбачених у п. 6 ст. 3 ЦК, визначальною обставиною для визначення розміру шкоди, заподіяної винними діяннями декількох осіб, повинна бути міра (ступінь) вини кожною з цих осіб. Такий висновок можна зробити, ґрунтуючись на положеннях п. 6 ст. 3 ЦК та п. 3 ч. 1 ст. 1188 ЦК.

Незважаючи на положення ч. 2 ст. 1188 ЦК (у разі завдання такої шкоди спільно, особи, які завдали шкоду, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини), не можна виключати цей фактор при вирішенні питання визначення розміру відшкодування шкоди кожною особою. Це пояснюється тим, що при заподіянні шкоди декількома особами, внаслідок діянь деяких з них вчинена більша шкода. При цьому не завжди більший розмір відшкодування має бути здійснений тією особою, яка завдала найбільшої фактичної шкоди потерпілому. Так, можуть бути випадки, коли така особа була вимушена (не

могла з об'єктивних причин вплинути на ситуацію) завдати шкоду через дії іншої особи. У такому випадку визначення ступеню вини для вирішення питання щодо розміру відшкодування кожною з осіб, що вчинили шкоду, цілком відповідає такій засаді цивільного права як справедливість.

Практика Верховного Суду України з розгляду справ про відшкодування шкоди вказує орієнтири для нижчестоящих судів щодо застосування відповідних статей ЦК. Стосовно спільного ушкодження майна, у абз. 2 п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» № 6 від 27 березня 1992 р. [2] вважається, що шкода, заподіяна кількома особами, відшкодовується кожною з них у частині, заподіяно їю (за правилами часткової відповідальності). Особи, які спільно заподіяли шкоду, тобто заподіяли неподільну шкоду взаємопов'язаними, сукупними діями, або діями з єдністю наміру, несуть солідарну відповідальність перед потерпілими.

Цілком слушним щодо викладених обставин вважається аналіз Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» № 14 від 23 грудня 2005 р. [3]. Зокрема, у п. 7 цієї Постанови йдеться, що «у випадках, коли передбачені ст. 286 Кримінального кодексу України суспільно небезпечні наслідки настали через порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту двома або більше водіями транспортних засобів, суди повинні з'ясувати характер порушень, які допустив кожен із них, а також чи не було причиною порушення зазначених правил одним водієм їх недодержання іншим і чи мав перший можливість уникнути дорожньо-транспортної події та її наслідків. При цьому треба мати на увазі, що за певних умов виключається кримінальна відповідальність особи, яка порушила Правила дорожнього руху вимушено, через створення аварійної ситуації іншою особою, котра керувала транспортним засобом».

У такому ж порядку відповідають володільці джерел підвищеної небезпеки за шкоду, заподіяну внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки іншим особам. Питання про відповідальність за шкоду, заподіяну при цьому самим джерелам підвищеної небезпеки кожного із їхніх володільців перед іншим з них, вирішується за правилами ст. 1188 ЦК: шкода, заподіяна одному з володільців з вини іншого — відшкодовується винною; за наявності лише вини володільця, якому заподіяна шкода, вона йому не відшкодовується; за наявності вини усіх володільців — розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення.

Особливістю відповідальності володільця джерела підвищеної небезпеки є випадок, коли він може довести, що воно вибуло з його володіння внаслідок протиправних дій інших осіб, а не з його вини. У такому разі володільця джерела підвищеної небезпеки не буде нести відповідальності та, відповідно, відшкодовувати завдану належним йому джерелом підвищеної небезпеки шкоду. Особи, які вчинили такі протиправні дії, будуть у такому випадку відшкодовува-

ти шкоду за правилами відповідальності володільців джерел підвищеної небезпеки. Коли ж цьому сприяла винна поведінка володільця (не була забезпечена належна охорона тощо), відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, може бути покладено на особу, яка протиправно заволоділа цим джерелом, і на його володільця відповідно до ступеня вини кожного з них. Особи, винними діями яких заподіяна шкода джерелу підвищеної небезпеки і які самі не є потерпілими внаслідок шкоди, заподіяної цим джерелом підвищеної небезпеки, відповідають за заподіяну шкоду на підставі ст. 1188 ЦК. Причому не вважається володільцем джерела підвищеної небезпеки і не несе відповідальності за шкоду перед потерпілим особа, яка управляє джерелом підвищеної небезпеки в силу трудових відносин з володільцем цього джерела (шофер, машиніст, оператор тощо).

Відповідно до ч. 2 ст. 1193 ЦК груба необережність потерпілого є обставиною, що може зменшувати розмір відшкодування завданої йому шкоди, якщо інше не встановлено законом. У абз. 2 п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» № 6 від 27 березня 1992 р. вказане положення знайшло свій розвиток. Зокрема, при заподіянні шкоди джерелом підвищеної небезпеки на його володільця не може бути покладено обов'язок по її відшкодуванню, якщо вона виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого, а у випадках, передбачених спеціальним законом, — тільки умислу потерпілого. Більше того, якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого, коли іншого не встановлено законом, розмір належного з володільця джерела підвищеної небезпеки відшкодування має бути зменшений або у відшкодуванні шкоди має бути відмовлено. Правила ст. 1193 ЦК застосовуються і в інших випадках заподіяння шкоди майну, а також особі громадянина, однак у кожному разі підставою до цього може бути груба необережність потерпілого (знаходження в нетверезому стані, нехтування правилами безпеки руху і т.п.), а не проста необачність. Правила щодо можливості зменшення розміру відшкодування шкоди, заподіяної фізичною особою залежно від її майнового стану (ч. 4 ст. 1193 ЦК), застосовуються у виняткових випадках, коли стягнення шкоди у повному розмірі неможливе або поставить відповідача в дуже тяжке становище, а також коли шкоду завдано вчиненням злочину.

Зазначеною Постановою № 6 від 27 березня 1992 р. у абз. 3 п. 9 зазначено, що, постановляючи рішення про стягнення на користь потерпілого відшкодування вартості майна, що не може використовуватися за призначенням, але має певну цінність, суд одночасно повинен обговорити питання про передачу цього майна після відшкодування збитків особі, відповідальній за шкоду. Приклад застосування даного положення міститься в ухвалі колегії суддів Судової палати по цивільних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2007 р., якою було вирішено питання щодо стягнення 86 793 грн 89 коп. залишкової вартості пошкодженого автомобіля на користь особи, що відшкодувала заподіяну у ДТП шкоду, з особи, яка отримала відповідно до судового рішення ринкову вартість

належного їй пошкодженого автомобіля «Мерседес-Бенц С-200» у розмірі 246 897 грн 55 коп. і провела відчуження його на користь Х [4, 52–53].

Вказана точка зору Верховного Суду України стала відповіддю на численні справи щодо відшкодування завданої у результаті зіткнення автомобілів шкоди, коли постраждала сторона, якій у результаті розгляду справи у суді було відшкодовано шкоду у повному обсязі, залишала у себе і пошкоджене майно, що мало певну матеріальну цінність. Адже такий стан речей був несправедливим по відношенню до особи, яка, завдавши шкоди, відшкодувала її у повному обсязі.

Постановою № 6 від 27 березня 1992 р. вирішується ще одне непросте питання, яке виникає при відшкодування завданої шкоди. Мова йде про випадки, коли постраждала сторона, одержавши за рішенням суду кошти, призначені на придбання майна чи проведення роботи для відшкодування завданої шкоди, стикається з неможливістю придбати майно або провести роботи через збільшення ціни на них. Такі випадки є цілком реальними коли: 1) винна у заподіянні шкоди особа ухиляється від відшкодування завданої шкоди та будь-яким способом затулює оплату коштів, необхідних для купівлі майна або проведення робіт з відшкодування завданої шкоди; 2) незалежно від волі сторін правовідносин з відшкодування шкоди змінюється ціна на майно або на проведення робіт, кошти на які були отримані у відшкодуванні шкоди. Зокрема, відповідно до абз. 5 п. 9 Постанови № 6 від 27 березня 1992 р., у тому разі, коли на час виконання рішення про відшкодування шкоди, виправлення пошкодження за одержані за рішенням кошти, збільшились ціни на майно або роботи, на придбання чи проведення яких воно було присуджено, потерпілий з цих підстав може заявити додаткові вимоги до особи, відповідальної за шкоду, якщо не було його вини в тому, що виконання проводилося вже після збільшення цін і тарифів. Так, ухвалою колегії суддів Судової палати по цивільних справах Верховного Суду України від 24 травня 2000 р. було встановлено, що відповідач по справі про стягнення витрат на ремонт автомобіля за гарантією лише через п'ять місяців після рішення суду від 24 квітня 1993 р. отримав визначену рішенням суду суму і коли через інфляцію за отримані кошти не було можливості провести повний ремонт автомобіля та усунути виявлені дефекти [5, 10]. У такому випадку буде справедливо, якщо потерпіла сторона з наведених підстав заявить додаткові вимоги до особи, відповідальної за шкоду, якщо не було вини потерпілої сторони у тому, що виконання провадилося вже після збільшення цін і тарифів.

Як висновок можна відмітити, що вдосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, завданої учасниками дорожнього руху, з урахуванням викладених у цій статті обставин, може суттєво змінити ситуацію, коли судами виносяться рішення, ґрунтуючись не лише на засадах законності, але й справедливості, добросовісності та розумності.

Література

1. Цивільний кодекс України. — К. : Атіка, 2003. — 416 с.
2. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди :

- постанова Пленуму Верховного Суду України № 6 від 27 берез. 1992 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : постанова пленуму Верховного Суду України № 14 від 23 груд. 2005 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
 4. Ухвала колегії суддів Судової палати по цивільних справах ВСУ від 25 квітня 2007 р. (витяг) // Судова практика у цивільних справах. — 2007. — № 2. — С. 52–53.
 5. Ухвала колегії суддів Судової палати по цивільних справах Верховного Суду України від 24 травня 2000 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2001. — № 6. — С. 10.

Анотація

Кужильна К. В. Особливості відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху. — Стаття.

Статтю присвячено особливостям відшкодування шкоди, завданої спільними діями осіб — учасниками дорожнього руху. З урахуванням такої загальної засади цивільного права, як справедливість, проведено аналіз ступеня вини та відповідно розмір завданої шкоди особами, які її спричинили спільно; розглядається питання щодо урахування вини постраждалого як підстави зменшення розміру заподіяної шкоди; зроблено спробу встановити ступінь вини володільця джерела підвищеної небезпеки у разі вибуття цього майна з його законного володіння. Вказується на необхідність взяття до уваги збільшення цін та тарифів у разі отримання коштів на відшкодування спричиненої шкоди після постановлення відповідного судового рішення.

Ключові слова: відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху, справедливість, ступінь вини, розмір відшкодування шкоди.

Анотация

Кужильная Е. В. Особенности возмещения вреда, причиненного участниками дорожного движения. — Статья.

Статья посвящена малоисследованным в отечественной юридической литературе особенностям возмещения вреда, причиненного совместными действиями лиц — участников дорожного движения. С учетом одного из основных принципов гражданского права — принципа справедливости анализируется степень вины и соответственно размер причиненного вреда лицами, которые совместно причинили вред; рассматривается вопрос о степени вины пострадавшего как основания уменьшения размера нанесенного вреда; предприняты попытки установить степень вины владельца источника повышенной опасности в случае выбытия этого имущества из его законного владения, и решить вопрос о передаче имущества, которое было повреждено и не может использоваться по назначению, в случае возмещения виновным лицом причиненного вреда. Указывается на необходимость принятия во внимание увеличения цены и тарифов на товары и услуги в случае получения средств на возмещение нанесенного вреда после вынесения соответствующего судебного решения.

Ключевые слова: возмещение вреда, причиненного участниками дорожного движения, справедливость, степень вины, размер возмещения вреда.

Summary

Kuzhilnaya K. V. Peculiarities of compensation for harm caused by participants of road traffic. — Article.

The article is devoted to not enough researched in domestic legal literature question of specifics of compensation for harm, caused the united actions of persons in road traffic. In this context through the prism of one of bases of civil law — justice, the decision of degree of guilt is analysed and accordingly size of the caused harm by persons which accomplished harm jointly; disregarding of guilt of victim in an origin or increase of size inflicted harm; establishment of measure of guilt of proprietor of source of the promoted danger in the case of leaving of this property of his legal domain; decision of question about the transfer of property, which was damaged and can not be used on purpose, in the case of compensation of the inflicted harm a winy person; not taking into account of increase of price and tariffs on goods and services in the case of receipt of facilities on the compensation of the inflicted harm more late taking away of the proper decision, if these prices changed.

Keywords: compensation for harm caused by participants of road traffic, equity, degree of guilt, amount of compensation for harm.